

'LEPAKOSE LUGEMISED 2012'

Aimur Joandi,

Eesti Maaülikooli emeriitprofessor Jaan Lepajõe (1928–1999) tundis suurt kiindumust oma sünnikoha, Navesti jõe kaldal asuva Lepakose talu vastu. Ta korraldas suviti aastatel 1992–1998 koduloo ja rahvuskultuurialaseid talusümposioone, nimetades neid 'Lepakose lugemisteks' (ETBL II 2005: 351). Talusümposioonid toimusid nii Lepakosel kui ka Hüpasaares (1997) ja heliloojate Kappide muuseumis Suure-Jaanis (1988). Jaan Lepajõe valis välja vestlusteemad või kutsus külalisesinejaid väljastpoolt, näiteks kunstiteadlane Maire Toom, geoloog-paekiviurija Rein Einasto, muusikateadlane Valve Jürisson.

Kutsutuid oli tavaliselt tosina ringis, vahel enamgi, ümbruskonna vanema ja noorema põlvkonna haritlased, muusikud, arstid, kooliõpetajad ja põllumajanduse alal töötavad inimesed.

Esimene talusümposioon 'Lepakose lugemised' toimus 15. augustil 1992. aastal. Jaan Lepajõe esines kõnega 'Alternatiivne põllumajandus ja alternatiivne eluviis', samuti rääkis ta Lepakose küla ja selle ümbruse ajaloost.

Teisel talusümposioonil oli tema kõneteema 'Kas eestlusel on tulevikku' (1993), kolmandal 'Eestlus on looming' (1993), neljandal 'Jää õitsema aegade meres, riik Põhjamaa riikide peres' (1995), viiendal 'Kas on ikka eestlane olla uhke ja hea' (1996).

Kasutati näitlikke materjale, sageli kuulati muusikat.

Esinejad olid Suure-Jaani kandist pärit kultuuritegelased, aga ka Tallinna ja Tartu teadlased. Jaan Lepajõe oli ka ise esinejate hulgas, paistes silma laialdaste teadmistega kodukoha ajaloost, kirjandusest, Eesti kultuuri ja riigitegelaste elust-tööst. Kuulajaskonna moodustasid Jaan Lepajõe kutsutud külalised (Joandi 2008: 40-42).

Sürgavere kauaaegne õpetaja Endla Reiman: '1996. aasta augustis sain kutse 'Lepakose lugemistele'. Ettekanded ja arutlused olid huvitavad ja mõttetihedad.'

Viljandi praostkonna emeriitõpetaja Helmut Mõtsnik mäletab Jaan Lepajõed 1943. aasta sügisest, mil nad koos Jaaniga õppisid Viljandi Maagümnaasiumis (tol ajal Viljandi II Gümnaasium) ja edasi ülikoolis Tartus, Jaan agronoomia, Helmut õigusteaduskonnas.

Helmut Mõtsnik: 'Temaga kohtumised olid mulle südamelähedased ja vaimselt rikastavad. Ta kirjutas 'Lepakose aastaringides', et meie vaimse ja füüsilise allakäigu põhjus on hingeline tühjus – eetiline kriis ja maailmavaateline segadus. [...] Praegu on vaimukultuuri ja ilu asemel kõikjal jutt rahast (Lepajõe 2000: 57).

Muljetavaldav on Jaani idee suuremast looduse ja kultuuriloo kaitsealast, mis paikneks üldjoontes Kaansoo – Suure-Jaani – Vastemõisa kolmnurgas. Ta nimetab seda igati põhjendatult Suure-Jaani fenomeniks. See maanurk on huvitav eelkõige selle poolest, et siit pärinevad Eesti rahvuskultuuri rajajad. Ta nimetab neist esimesena maalikunstnik akadeemik Johann Kõlerit.

Kuid 20. sajandi teisel poolel töötanud Suure-Jaani fenomeni kuuluv silmapaistev inimene on Jaan Lepajõe ise. Teda kui loodusfilosoofi meenutades liigume lähemale Eesti loodusele ja oma rahva ajaloole.'

Viimane kogunemine toimus Lepakosel 1999. aasta augustis juba ilma Jaan Lepajõeta.

Taas hakati Suure-Jaani valla kultuurinõuniku Jüri Hanseni eestvedamisel ja asjahuviliste kaasalõõmisel korraldama 'Lepakose lugemisi' 2008. aastal.

3. märtsil 2008. aastal oli Suure-Jaani vallamajas päevakorras Jaan Lepajõe – 80, mil puhul ilmus trükist 'Lepakoselt professoriks' ning 1. juuli 2010. aastal tähistati Lubjassaares kodu- ja loodusloo huvilise Jaan Joandi 100. sünnipäeva, esinesid Ain Erik, Tõnu Kukk, Aimur Joandi jt.

31. mail 2011 toimusid Lepakose Lugemised Hüpasaares – Mart Saare 'Must lind 100', 'Hüpasaare majamuuseumi hoonest 100' teemal vestis Kalle Jaaniste, Mart Saarest kõneles Maret Tomson, Julius Gentalenist Tõnu Kukk, ekspresionismist Hannes Varblane jne.

Tänavuse, 26. mai 'Lepakose lugemistel' Lepakose talus, mida nüüd peab Jaani poeg Tiit Lepajõe, esines esimesena ajakirja Akadeemia peatoimetaja Toomas Kiho Tartust. Ta tutvustas Jaan Lepajõe Akadeemias avaldatud artikleid ning tõstis esile ka Jaan Lepajõe osa ajakirja asutamisel ning tema osalust toimetuskollegiumi töös aastatel 1988–1999.

Eesti Maaülikooli maaviljelusõppejõud dotsent Jaan Kuht, kes on töötanud ühes kateedris Jaan Lepajõega 18 aastat (1981–1999), märkis, et Jaan Lepajõe otsis lahendusi looduskeskkonna säilitamise probleemidele ning tema kirjutisi läbis mitu teemat, millest peamised olid kultuur, teadus, haridus, kodulugu, inimlikud väärtused ja loodus.

Ta tõi näiteks mõned laused Jaan Lepajõe kirjutistest:

*Kui tahad suvehommikute ilu näha,
pead tõusma enne päikest...
meeldivad mõtted tekivad siis, kui rohi kastene ja
vikat hästi lõikab...*

*Puhkus – vikatiit luisates. Saab vaadata, kuidas
mesilased õielt õiele lendavad ja
märgata looduse detaile.*

*Kui päike on tõusnud juba üle paju latvade,
viskan kuue seljast.*

*Aga Pärnu rannas on suvitajad juba lamamistoolide
sabas....*

*Vanadel kultuurrahvastel peeti ka põllumajandust
kunstiks...*

*Vana aja filosoofid rõhutasid, et pigem saab
läbi muude kunstide kui põllumajanduseta...*

16. mail möödus sada aastat Eesti Põllumajandusmuuseumi *EPM* rajaja Maaülikooli emeriitprofessori Jüri Kuuma (1922–2009) sünnist, mida tähistati teadusloopäevana neljapäeval, 24. mail Ülenurmel. Allakirjutanu esitas ka ‘Lepakose lugemistel’ oma slaidiseansi Jüri Kuuma päritolust ning tööst ja tegevusest.

Emeriitprofessor Jüri Kuum sündis 16. mail 1922. a Rulli talus, omaaegses Tällevere külas Sürgavere vallas Suure-Jaani ehk kunagises Valula kihelkonnas.

Jüri Kuum lõpetas 1941. aastal Olustvere põllumajanduskeskkooli ning 1944. aastal Tallinna Tehnikumi maamõõdu ja maaparanduse osakonna.

Seejärel töötas markšreiderina, turbainspektorina ja turbameistrina ning lõpetas kahe aastaga (!) (1945–1947) Tartu Ülikooli, omandades agronoomi kutse.

Jüri Kuum avaldas 1956. aastal Eesti Põllumajandusmuuseumi asutamise mõtte ajalehes *Rahva Hää*l.

Muuseumi tegeliku rajamiseni jõuti 1968. aastal, see loodi toleaeegse Eesti Põllumajanduse Akadeemia *EPA* rektori Minna Klementi käskkirjaga ühiskondliku asutusena *EPA* juurde 1968. aastal, seejärel tegutses kaua muuseumi rajamise nimel üks *EPA* teadusliku uurimistöõ sektori uurimisrühm.

Väga palju jõudu ja oma mõtteid kulutas ning rakendas Jüri Kuum Carl Robert Jakobsoni talus Kurgjal asuva praeguse muuseumi väljaehitamisele.

Ta oli selle muuseumi teadusliku nõukogu esimees 1977–1984 ja aseesimees kuni 1986.

Ka Eesti aianduse ja mesinduse arengusse andis Jüri Kuum oma osa, olles hulk aastaid Tartu Aianduse ja Mesinduse Seltsi esimees. Ta avaldas aianduse ja mesinduse alaseid artikleid ja koostas aastaraamatuid.

Jüri Kuum valiti 1982. aastal Eesti Aianduse ja Mesinduse Seltsi auliikmeks. Samuti oli ta Akadeemilise Põllumajanduse Seltsi liige ja auliige 1993.

Jüri Kuumalt ilmus 22 raamatut, neljal korral oli tal kaasautor, ta avaldas teaduslikes väljaannetes, teatmeteostes, eesti ajakirjades ja ajalehtedes 556 artiklit ja kirjutist.

Emeriitprofessor Jüri Kuum oli elu lõpuni ergas ja aktiivne, kuid juba veidi kibestunud. Kõige rohkem muretses ta Eesti riigi valitsemise üle. Kord ta ütles: ‘... kuidas saab olla nii, et kõrgetele riigiametnike kohtadele ja asutuste direktoriteks või ka kõrgkoolide rektoriteks määratakse parteilistel kaalutlustel ilma vastava hariduseta sobimatud inimesed, kes ime küll, ise julgevad kandideerida. Seetõttu ministrid ja valitsused vahetuvadki lubamatult kiiresti, kuid nii jäävad riigiasjad unarule ...’

Suure huviga kuulati Heino Veldi ettekannet, milles ta esitas rohkesti arve Eesti põllumajanduse arengu kohta viimase saja aasta kestel, kusjuures ta tõi välja, et Eesti põldude liigniiskuse kõrvaldamiseks viidi läbi üldine maaparandus põhiliselt nõukogude ajal, mille juures näiteks nn Nikita ajal kasutati Moskvast raha saamiseks ka kavalaid nippe.

Sürgavere põllumajandusühistu juhatuseesimees Aarne Ots kõneles tänastest probleemidest, mille juures ta märkis eriti kurvastava nähtusena seda, et üha enam läheb maid välismaalaste kasutusse ja omandusse, nii rendi kui ostuga.

Vaheajal esitas Sürgavere näitering Karl Pilvistu kolhoositeemalise lustaka lühinäidendi ‘Jupike direktori tööpäevast’.

Huvi ‘Lepakose lugemiste’ vastu on suur, 26. mail korraldatud üritusel oli üle 40 osaleja. Suure-Jaani vald tagas sujuva korralduse, transpordi Lepakosele ning kohvi ja suupisted, mille eest hoolitses raamatukogu juhataja Piret Luup.

Seekordne ‘Lepakose lugemised 2012’ kujutas sisuliselt teaduslikku konverentsi. Edaspidi on kavas käsitleda mitmeid Soomaaga seotud loodusteemasid ja avaldada ettekanded.

Kasutatud kirjandus

Lepajõe, J. Lepakose aastaringid. Tartu 2000, 96 lk.
Joandi, A. Lepakoselt professoriks. Tartu 2008, 54 lk.